

Dokumentarizam i purizam Ivana Antuna Nenadića

Iako neki teatrolozi, poput Ratka Đurovića, u svojim „Teatrološkim spisima“¹ kao najstarijega dramskog pisca i teatrologa s ovoga tla navode Budvanina Krsta Ivanovića (1618-1688), sklona sam reći da je Ivan Antun Nenadić prvi dramski pisac na tlu današnje Crne Gore, što, svakako, navodi i Radoslav Rotković u svojem djelu „Crnogorska književnost od početaka pismenosti do 1852. Istorija crnogorske književnosti, knjiga II.

Zašto na tlu današnje Crne Gore, a ne crnogorski? Zbog čega nema znaka jednakosti između te dvije sintagme? Iz razloga što se Nenad mahom naslanjao na jezik, kulturu i kršćansku tradiciju druge provenijencije. Inače, često se navodi da je prvi dramski tekst u Crnoj Gori „Balkanska carica“, istorijska drama u stihu, knjaza, odnosno kralja Nikole I. Petrovića iz 1885., što, svakako, stoji, ako imamo u vidu tradicionalnu, nahijsku Crnu Goru.

Gledajući kroz prizmu činjenice da su i najstarija narodna pjesmarica (Burović), kao i plačevi pasionske provenijencije na tlu Crne Gore također iz Boke kotorske, podatak da je i prvi dramski autor iz današnje Crne Gore Peraštanin Ivan Antun Nenadić, rijetke bi mogao iznenaditi.

Ivan Antun Nenadić, posljednji izdanak Nenadića iz Perasta, u koji se, doduše, za života rijetko vraćao, ali koji je bio vibrantno prisutan u njegovim djelima, bio je homo universalis renesansnog tipa u doba baroka; svestran i osebujan, i djelom i karakterom. Kao pravi Bokelj, bio je i temperamentan i srčan, što ga je, navodno, stajalo i života prilikom propovijedi o vješticama u Gornjoj Lastvi, tijekom koje je doživio srčani udar i preminuo.

Nije Nenadić bio samo župnik, generalni vikar Biskupije, teolog i doktor crkvenog prava, već je bio i aktivno uključen u podizanje svoje župne crkve, sv. Eustahija, za čiju je izgradnju nove građevine položio kamen temeljac 1762. godine, i za koju je brinuo i o nabavci umjetničkih djela iz Venecije; djela koja će, posebno ona prikazanja Isusove muke, uz funkcionalnu datost spomenute crkve, stvoriti idealan ambijent za izvođenje prikazanja koje je Nenadić prepisivao, dorađivao ili pisao. Župa sv. Eustahija, odnosno sv. Stasija, kako je poznata među mještanima, u doba njegova svećeničkog djelovanja doživjela je pravi procvat u svakom smislu.

---

¹ Izdavač CNP, Podgorica, 2006. ;

Međutim, predmet interesa ovom prigodom Nenadićeva je književna, prepisivačka i prevoditeljska djelatnost, za koju su karakteristični dokumentarizam i purizam. Nikako nije bio samo transkriptor, pisar, prepisivač, kompilator ili imitator, već aktivni sudionik i stvaratelj pasionske kulturne baštine u Boki kotorskoj.

Prepisivanjem se Ivan Antun Nenadić bavio kao vrlo mlad. Bio mu je to i posao, istina, ali i djelatnost, koju je osjećao kao duhovnu dužnost; prepoznatu kod njega kao bogato nasljeđe Andrije Zmajevića koje treba baštiniti i nastaviti.

Prepisivači su bili ujedno i dokumentaristi i svjedoci svojega doba. Ali i oni koji su propagirali vjeru i crkveni nauk. Formiranjem Kongregacije za širenje vjere (1622. godine), za razliku od ranije, kada su dominirali mletački biskupi, kao vjerodostojnici katoličke crkve stupaju biskupi s našeg područja koji oko sebe okupljaju obrazovane domaće snage, od kojih je jedan bio i Ivan Antun Nenadić, i njima možemo zahvaliti, što su se tekstovi sačuvali do dana današnjega, pa makar i u prijepisima.

Uz sklonost ka pisanoj riječi i talent za pisanje, i to je zasigurno utjecalo na to da se Nenadić, već kao 25-godišnji mladić, ohrabri na pisanje djela. Osim što je pisao dramska djela, (prikazanja, plač, n. b.) pisao je, kao što je poznato, i poeziju te vjerska djela. Bavio se i prevodilaštvom. Preveo je sakralnu dramu „ Isacco, Figura del Redentore" Pietra Metastasia. Naslov prijevoda glasio je „Izak, prilika našeg Odkupljenja."

Za ime Ivana Antuna Nenadića vezuju se četiri dijaloška ili dramska teksta koji obrađuju temu Isusove muke; tri su uglavnom prijepisi ili neznatne dorade nekih ranije nastalih tekstova, a jedan je najvjerojatnije njegova originalna drama - „ Prikazanje muke Isusove“. „Takav broj rukopisnih tekstova koji su se našli kod jednog pisca vjerojatno i nije slučajna", navodi prof. dr. Vanda Babić Galić u svojem tekstu „ Pjesnički jezik Nenadićevih prikazanja“. Tome u prilog govori i podatak da je akademik Rotković u svojoj raspravi Počeci crkvene drame u Boki (1978.) nabrojio i obradio 21 rukopisni bokokotorski tekst pasionskog sadržaja i četiri teksta koji obrađuju temu uskrsnuća.

Hrvatskoj književnosti doprinio je Nenadić uvođenjem osmeračkog dvostiha bez sroka. U bokokotorskom kulturnom i vjerskom krugu se sve do kraja 18. stoljeća njegovao osmerački dvostih, tipičan stih hrvatske srednjovjekovne poezije, a osobito hrvatskih crkvenih prikazanja.

Kao izuzetno bitno Nenadićevo djelo spomenula bih „ Nauk kerstjanski bistrijem načinom istomačen ... Nauk za dobro i korisno ispovijediti se i pričestiti se, s drugim kerstjanskijem bogoljubnijem molitvami ", koji je, po njegovu kazivanju, pisao za „ neumjetne“ , odnosno za one koji nisu bili obrazovani.

„ Nauk“ je pisan s namjerom da bi bio svojevrsni udžbenik. Ne treba nas to čuditi, imajući na umu da je u renesansi bilo sasvim uobičajeno čitatelje, odnosno „ štioce“ , učene, razumije se, napose biskupe i svećenstvo, (malo njih je i moglo biti neukih, a pismenih u to doba) u predgovoru upoznavati sa sadržajem djela koji bi se našao pred čitateljem, a još više s nakanom i naumom autora. Sjetimo se samo Marula i njegove Judite!

„ Nauk“ je bitan i zbog načela i cilja s kojim je pisano, („ kako bolje mogu biti razumjen od naše čeljadi, i da se lašnje može štjeti kako se govori, i da se izgovara onako kako se i štije"). Osim što, nikako slučajno, neodoljivo podsjeća na poznatu Karadžićevu usustavljenu krilaticu, jer je Vuk Stefanović Karadžić prolazio i kroz Boku te je bio u prilici čuti i čitati i Nenadića, Nenadićeve lapidarna sentenca, po njegovu tumačenju, ima svoje izvorište i u pravopisnim načelima poznatog dubrovačkog autora Ignjata Đurđevića (1675-1737), koji u obraćanju štioču u „ Uzdasima Mandaljene pokornice" (1728) kaže: „Znaj da mi arijanski primorci ali Slovenci od Dalmacije nejmamo stavna (utvrđena) i osobita zakona od uredno - pisanja aliti ortografije; er pišući mi tuđijem, to jest latinskijem slovima, kojijeh vlas svaki od nas ne sudi jednako, kako tkomu na um dohodi i bolje vidi se, zbiramo i razređivamo ta slova po riječijeh”.

Stoga su Nenadiću, kako kazuje, jezikom i pravopisom najbliži bili, i najsavršenijima su se činili, Dubrovčani („ držim da je danas urednopisanje dubrovačko najizvrsnije") .

Nenadić je korio, pa na neki način i osuđivao, pravopisne manire svojega doba, navodeći („zašto se još ne zna dje kućom stoji prava krepost od pisanja u našem jeziku slavinskomu, služeći se mi tuđijem slovima za izgovarati riječi naše, vidim da svak piše kako mu je milo, kako mu je drago, ili kako se veće pogađa svojijem običajnijem govorom").

Napomenimo da je koristio i galogljicu i ćirilicu u svojim djelatnostima/ djelima, kao i Zmajević, uostalom, iz pragmatičnih razloga, prije svega. Naime, staroslavenska je crkvena ćirilica svojim transkripcijskim zakonitostima bila puno bliža fonetsko- fonološkim obilježjima narodnoga jezika od onih latinskoga ili talijanskoga.

Upravo je Nenadićeva sustavna briga o očuvanju narodnog jezika, svojevrsni purizam, dakle, ne u pežorativnom smislu, veća kao prepisivačka djelatnost lirskih narodnih pjesama, tako dobro usustavljena s Nenadićevom težnjom da prosvjeđuje i obrazuje, i u svjetovnom i u duhovnom smislu, u doba baroka, kad je težište književnih aktivnosti bilo na prikupljanju narodnog blaga, umnogome utjecala na dokumentaristički karakter Nenadićevih budućih djela. Također, prigodom prepisivanja valjalo je zadržati karakter i duh i jezika i tradicije vremena. Naročito je bilo zamjetno jezično čistunstvo Ivana Antuna Nenadića, koje je sprovodio na način da je narodni jezik pokušao osloboditi nepotrebnih romanizama, venecijanizama prije svega.

Inspiriran neposrednim dojmom o događanjima, koristeći se i purizmom i dokumentarizmom, te u duhu narodne tradicije, napisao je tri djela koja su predmet našeg interesa.

Prvo je bilo „Popijevka o oslobođenju udovice Krila Cvjetkovića Peraštanina iz dvora paše skadarskoga“, koje se po desetercu ne razlikuje od prethodnica iz narodne radinosti.

Drugo djelo, naslova „Šambek satarisan s božjom desnicom“, pisan po uzoru na Gundulićev deseterac, epski je spjev koji tematizira sukob Marka i Joza Ivanovića i gusara u luci u grčkom Pireju, koji se odigrao 19. travnja 1756. godine, gdje Nenadić, „krepostnome štociu“ u drugom, dopunjenom izdanju, tiskanom uz njegov blagoslov, jer prvo izdanje nije bilo, kao što je bio slučaj i s drugim, venecijanskim izdanjem „Nauka krstjanskog“, objašnjava da se pomno i do u detalje raspitivao „kod mornara, bratučeda i kod kneza Joza“ o sukobu, kao i da je konzultirao i Zdravstveni ured, što govori u prilog tvrdnji o njegovu dokumentarizmu, pa i novinarsko-istraživačkom nervu. Slobodno možemo reći da je Ivan Antun Nenadić bio prvi bokeljski istraživački novinar!

Također spominje i tiskarske i jezične pogreške, nastale uslijed toga što su u tiskari u Veneciji bili „veoma zabavljeni težijem trudom, pojmom i nastpojanjem duhovnijem“, što svjedoči o Nenadićevu i dokumentarističkom i purističkom pristupu, provučenom i dozom mješavine ironije, humora i, začudno, diplomacije. Zašto začudno? Inače, Nenadić je bio poznat kao vrlo temperamentan čovjek, bez dlake na jeziku, što će ga, navodno, na koncu stajati i života.

Treći Nenadićev rani rad bio je scenarij za zaredenje Tonine Barižoni („Pjesne duhovne u čast Tonine Barižoni“). To, međutim, nije bio samo vjerni opis događaja u dokumentarnoj maniri, već je riječ o inovativnom konceptu - o djelu u stihovima i prozi pretočenoj u stihove,

koje je inscenirano, odnosno koje se izvodilo, recitalo i pjevalo (za tu je svrhu uveden i zbor). Osim ovoga djela, scenski su uprizoreni i Isak i Križni put.

Postojalo je nesuglasje oko autorstva ovog djela. Nitko nije prorok u svojem selu, pa to vjerojatno nije bio slučaj ni s Nenadićem. Svjedoci smo da se književnost brojnijih i utjecajnih naroda, u ovom slučaju Talijana, ne uzima samo kao referenca ili svojevrsni koncepcijski uzor, već se i veliča, nepravедno i nauštrb domicilne, bokeljske. I sami Talijani (samo Vatikan čuva oko dvije tisuće prikazanja muke Kristove, a može ih se u talijanskim arhivima naći još tisuću), navode da se niti u jednom od tih prikazanja ne mogu pronaći rješenja kakva nudi Nenadić.

Je li autorstvo bilo sporno zbog Nenadićeve inklinacije kompilacijskim prijevodima prilikom prepjeva prikazanja s talijanskoga jezika, kao i sklonosti ka korištenju i navođenju više talijanskih izvora tim povodom, kako bi se lakše „iskupio“ za uporabu eksplicitnog i/ ili slobodnijeg govora te pridavanja likovima nekih svjetovnih osobnosti, ostaje pitanje, ali ne i dvojba. Većina stručnjaka nepodijeljeno autorstvo pripisuje Ivanu Antunu Nenadiću.

Estetika, autentičnost i suglasje, to jest polifonija, ovog scenskog djela argumenti su zbog kojega ne bi trebalo imati dvojbi vezano za to da je Ivan Antun Nenadić doista autor svojega najzrelijeg djela, nastalog dvadesetak godina kasnije, a riječ je, ujedno, o posljednjem predmetu naše pažnje ovim povodom, „Prikazanju muke Jezusove“.

U sjeni ne samo talijanske, već i dubrovačke književnosti, djelovao je i Nenadić. To ga je ponukalo da napiše ovo originalno dramsko djelo, namijenjeno domaćem življu, njihovom prosvjećivanju, koje je započeto „Naukom“.

Kako se pretpostavlja da je tekao stvaralački proces „Prikazanja muke Isusove“? Cilj je bio približiti puku crkvenu temu, da je tako nazovemo, na pristupačan način koji se ni jezično niti stilski neće Crkvi, odnosno biskupu, učiniti niti nesakralan, a niti odveć profan.

„Prikazanje muke Jezusove“ vjerojatno je nastalo prije 1750., a pohranjeno je krajem 19. stoljeća, u rukopisu, i baš pod tim nazivom, u Arhiv HAZU-a od strane don Srećka Vulovića.

Je li to drama ili dijaloško prikazanje, kako je naslovio Nenad, temeljem nazivlja drugih kompiliranih i/ ili transkribiranih, ali za koje, ipak, nemamo pronađene izvornike (Brajković: „: „Smatram, ipak, da je Nenadić pravio slobodnu kontaminaciju od dva ili više rukopisa, pa

zato on govori u množini "svi onizi koji složiše ovo prikazanje") , pokušat ćemo pojasniti u nastavku.

Darko Antović navodi da je to moderna drama akcije s izraženom karakterizacijom likova, sa sukobima ličnosti i ideja. „Nadalje jezik, stil, izraz je tako ličan i koherentan, da se moglo smatrati da je originalno djelo.”²

Ova drama u stihu u svojih pet dijelova i dvije jezgre tretira pitanje „Muke Jezusove”, a u drugom pitanje „ Kako je Juda izdao Hrista?”, osnovu za pragmatičniji pristup i modernije čitanje djela.

Nenadić ovdje nastupa dvojako: i kao teolog i kao pisac, u oba slučaja duboko refleksivan. I refleksivnost možemo, bez ikakve bojazni i pretjerivanja, podvesti pod vid dokumentarizma. Bez duboke refleksivnosti i propitivanja prilikom stvaranja nema ni misaone potkrijepe realnosti koju nastojimo dokumentirati.

Kako bez nasilja izmijeniti svijest čovjeka, koji je je već krenuo putem mržnje i izdaje? Bit i pouka ove drame jest da, tek nakon toga što se duboko pokajemo nad svojim lošim postupcima, a Juda je odbacio pokajanje, krećemo u emocionalnu katarzu i preobražaj.

Prof. dr. Vanda Babić Galić navodi da su u „ Prikazanju" i u ranijim transkribiranim prikazanjima, zabilježenim u osmercima i desetercima u hrvatskoj književnosti od 15. stoljeća, „otajstva muke Jezusove" prikazani simbolički i alegorijski. Kako pišu priređivači antologije „Poezija baroka", Miloš Milošević i Gracija Brajković, „cilj je bio da se svim tim rekvizitima i dramskom radnjom stvori određena atmosfera intenzivnog doživljaja kajanja i ličnog preobražaja gledatelja/ aktera. " Često izravno pozivanje na suze vjerojatno u baroku i nije bilo simbolično, već konkretno i realno, jer se tijekom izvođenja doista plakalo.

Koliko je Nenadić bio samostalan u gradnji fabule i likova u Prikazanju , a koliko je preuzeo iz pretpostavljenog firentinskog teksta iz 17. stoljeća, nije minuciozno istraženo.

---

² Antović, dr Darko, Prilog proučavanju istorije dramske književnost, jedna sakralna drama nepoznatog peraškog autora XVII vijeka, »PRIKAZANJE RAZGOVORA JESUSOVA S UČENICIMA SVOJIJEMA U BRIJEME Darko Antović 71 NAPOKONJE VEČERE«, Zbornik radova iz nauke, kulture i umjetnosti, Boka, broj 23, Herceg-Novi, 2003., str 24

Glede tematskih okosnica, ovaj se tekst bazira na psihološkoj karakterizaciji likova, osobito Jude, koji, naravski, zauzima dominantno mjesto. U popisu lica u drami navode se i osobe koje ne govore, među kojima je i Jezukrst te djevica Marija, što podsjeća na Metastasijevu kratku dramu „La passione di Gesù Christo”, u kojoj Isus ne igra, premda je glavni lik. Pretpostavlja se i da je pri ruci imao još jedan tekst prikazanja muke.

Međutim, usprkos oslanjanju na talijanske i tradicionalne hrvatske pasionske tekstove, Nenadić čini veliki pomak ne samo u misaonim sferama, nego i u stilskim i u ritmičkim rješenjima, zaključuje Babić Galić, te dodaje : „ Da ponovimo: upotrijebio je tradicionalni hrvatski osmerac s trohejskom inercijom, ali ga je oslobodio sroka. Preuzima i jedan broj sintagmi iz hrvatskoga srednjovjekovnog inventara, ali stvara i nove sklopove riječi dotada nepoznate u hrvatskoj poeziji prikazanjskih tekstova. Tako uz već poznate sintagme dobro moje, tuina majka, sinko dragi itd., Nenadić unosi i neke nove: sinko razgovoru, moja utijeho, sinko moje mlijeko, moji uzdasi. Nenadić unosi i neke konstrukcije baroknog pjesništva, druge elementi retorike, figure ponavljanja itd.”³

Osvrnimo se na okolnosti pod kojima je stvarao Nenadić.

Naime, na Tridentskom koncilu zabranjeno je izvođenje prikazanja Isusove muka, plačeva i dramskih djela s tom tematikom bez prethodne autorizacije biskupa. Odobrenje je bilo usmeno. Nitko od vjerodostojnika se, razumije se, nije usuđivao preuzeti na sebe teret odgovornosti radi nekog potencijalno bogohulnog prikaza Spasitelja. Među pukom su prikazanja muke Božje uvijek pobuđivale posebno zanimanje, iz razumljivih razloga, a napose ako su bile predstavljene na narodnom jeziku, njima razumljivom.

Kako doskočiti interesu publike, a ne kompromitirati ni svoj umjetnički kredo, niti dovesti u pitanje svoju egzistenciju? Crkvenim vlastima je Nenadić u predgovoru objasnio naume i motive, uz ogradu da je izvor našao u više različitih djela.

Za scensko upriličenje Isus nije smio govoriti, niti imati karizmu, a i jezik je morao biti cenzuriran, dok je svaki scenski pokret morao biti opravdan i obrazložen. Postupci Ivana Antuna Nenadića bili su vrlo napredni, moderni, nakon što bi se minimizirale biblijske

---

1. ³ Vanda Babić: Pjesnički jezik Nenadićevih prikazanja u Dani Hvarskog kazališta 22 : Hrvatska književnost 18. stoljeća : tematski i žanrovski aspekti , 1996., str 8

uvjetovanosti, o čemu svjedoči i kasnije suvremeno čitanje i izvedba djela u JDP- u 1972. , pod naslovom „ Kako je Juda izdao Hrista“.

Da bi, pak, ukus „ neumjetne“ publike bio zadovoljen, izraz je morao biti jasan, a jezik razumljiv. Narod je, bez sumnje, privlačio teatar, posebno pučki, svjetovni. A trebalo im je djelo približiti i poukom, u kojoj će biti mjesta i pijetetu, kao i postaviti stilski jednostavna i jezično „ čisto" pisana prikazanja, uglavnom u osmercu. Prijepisi dorenesansnih djela bili su idealno polazište, transkribirani, vrlo vjerojatno, neposredno pred izvođenje, i to i po nekoliko puta. Bivali su, tipično barokno, i ilustrirani, što ih je činilo izuzetno sceničnima. Pa i dokumentarističkima. O purizmu se u ovom slučaju može govoriti kroz prizmu dijalekata. Naime, kazališni amateri su uprizorenja izvodili na lokalnom idiomu.

I Nenadić je, kao svećenik katoličke crkve, imao razvijenu svijest o tome da su scenski oblik i izvođenje bili saveznik Crkvi u konsolidaciji snaga i puka te svojevrsan magnet, moćno oruđe za ponovno pridobivanje vjernika u doba katoličke protureformacije.

Radoslav Rotković, koji je sastavio i rječnik Prikazanja muke Jezusove (neobjavljen), se u knjizi „ Oblici i dometi bokokotorskih prikazanja (Prilog historiji drame XVII i XVIII vijeka)", bavio analizom bokokotorskih prikazanja, s posebnim osvrtom na jezik Nenadićeva „ Prikazanja muke Jezusove". Koristeći se uglavnom deskriptivnom i komparativnom metodom, obradio je grafiju, pravopis, naglasne značajke, suglasničke skupine, zamjenu jata, padežni sustav, glasovne alternacije, kao i Nenadićev pogled na jezik i pravopis, odnos jezika prikazanja prema narječnoj osnovi njihovih pisaca i prepisivača, odnosu jezika prema starijemu jezičnome nasljeđu – i hrvatskome i crnogorskom, različitim utjecajima na jezik Ivana Antuna Nenadića, nekim tipičnim sintaksičkim osobine i slično. Nabraja riječi poput smjernost, svetlost, izbavljenje, izvršenje, poznanje, pokajanje, pokazanje, neposlušanje, pripremljenje, priznanje, utvrđenje, poslušanje, pomirenje, poniženje, koje je Vuk Karadžić naveo kao „nove“, a koje Rotković nalazi u nepravedno zapostavljenom Stulijevu rječniku (Rjecsosloxe, Dubrovnik, 1806.)

Rotković donosi i popis ikavizama i zaključuje da se uglavnom javljaju u protokolarnim izrazima (kao: pridragi, pripoštovani, prislavni, prisvijetli) ili npr. ikavizam tilo, koji objašnjava preuzimanjem iz vrlo frekventne sintagme tilo Isusovo.

Babić, Milošević i Brajković navode, pak, da se raščlambom upotrijebljenih sintagmi u „ Prikazanju“ može zapaziti kako se veća oslanjanja na hrvatske (hvarske) srednjovjekovne

tekstove u bokokotorskim pjesmama o mucu javljaju tamo gdje su ti tekstovi jedan drugome i vremenski bliže.

Tako u peraštanskom tekstu imamo : andio, gabrio, pinezi, konop i veriga, svita, ruka. Jezik je ijekavski, ali se u rimama zapaža ikavska osnova, na primjer: doli-boli (67-68), obastrijese-postavise (93-94), bise-izranise (119-120), tijelo-bilo (265-266), doli-boli (383-384), biti-svijetu (prema sviti, 537-538).

Držeći se tradicionalnog, taj je dio pisan osmeračkim dvostihom, iako nije poznat iz nekog drugog rukopisa. Bokokotorski je to novitet, ali i neosporna činjenica da je Nenadićev osmerac, ma koliko bio specifičan zbog sroka i dvostiha, nastavak hrvatske pučke prikazajnske baštine, navodi i Babić Galić. Naime, u svoju je silabičku formu Nenadić unio i osobine narodnog deseterca tj . osmerac je oslobodio sroka tako da se misaona cjelina mogla slobodno protegnuti i na više od dva stiha. Ta je nevezana forma omogućila, svakako, i specifičan stil- jednostavniji, a metaforički bogatiji, s brojnim neologičkim sintagmama.

Osim ikavice zanimljiva je uporaba i glagoljice. Iako su prikazanja koje je Rotković analizirao pisana latinicom, navodi da je vrlo vjerojatna mogućnost da su ona u starijoj verziji pisana glagoljicom, pa kodificirana u latinicu, a zatim opet transliterirana, o čemu svjedoče ikavski oblici, izostanak grafema j, zamjeničko- pridjevske promjene itd. (A nailazi i na fratra na Gospi od Škrpjela koji je tečno čitao glagoljicu, što, po njemu, svjedoči o njezinu očuvanju na tlu Boke i dugoj uporabi- i u Kostanjici, Gornjoj Lastvi, op. a. , iako je Crkva službeno zabranjivala, ali je niži kler pisao njome i služio se njome prilikom transliteracija).

Rotković je izučavao i utjecaje dubrovačkoga govora i dubrovačkoga književnojezičnog nasljeđa te utjecaj istočnohercegovačkih govora (prema klasifikaciji Asima Pece), kao i govora iz zaleđa Boke.

Rotkovićev zaključak bio je da Nenadić primarno pripada crnogorskom jezičnom korpusu, pri čemu su presudnu ulogu imale migracije stanovništva iz Katunske nahije u Boku. Navodi i da je veća sličnost između istočnohercegovačkih govora i Nenadićeva peraškog, nego s dubrovačkim, a problematizira i slabu kongruenciju u temama dubrovačke književnosti i Nenadićevih prikazanja, jer je, kako zaključuje Rotković, tematika Prikazanja muke Jezusove nalagala nešto što je bilo sasvim suprotno ljubavnim uzdasima i tipičnim sintagmama hrvatske ljubavne lirike toga perioda. Bojim se da pomanjkanje Nenadićeva interesa za tu

potonju tematiku ne možemo promatrati izvan konteksta činjenice da je Nenadić ipak bio teolog i svećenik.

Darko Antović, pak, navodi da je Nenadić uočavao i isticao razlike s dubrovačkim govorom, koje su neznatne. To je još 1893. godine podvukao Tomo Brajković izučavajući peraški govor, tvrdivši pritom da se „dubrovački i peraški dijalekat, oduzmeš li akcenat, koje u čemu, a osobito u blagu, podudaraju."

Na kraju, sa žalošću moram konstatirati da Ivan Antun Nenadić još uvijek nije pronašao svoje mjesto u kurikulumu, a i da je nedovoljno tematiziran u javnom diskursu o dramskom i jezičnom stvaralaštvu na tlu Crne Gore.

Upravo se ovakvim priložima i promocijama (28. lipnja u organizaciji Hrvatskoga nacionalnog vijeća Crne Gore i 11. studenoga u organizaciji Hrvatskoga nacionalnog vijeća Crne Gore i Centra za razvoj i očuvanje kulture manjina Crne Gore (u daljnjem tekstu CEKUM), a svakako i dokumentarnim filmom o životu i djelu Ivana Antuna Nenadića, koji je objavljen 2018. u produkciji CEKUM-a) može intervenirati i skrenuti pozornost na Nenadića i ostale bitne pisce čiji je značaj ne samo lokalan ili partikularan, već opći i regionalan.

Ana Vuksanović

Bibliografija:

1. Ivan Antun Nenadić, Odabrana djela, Fond za zaštitu i ostavriavanje manjinskih prava Crne Gore i Hrvatsko nacionalno vijeće Crne Gore, Tivat, 2022.
2. Radoslav Rotković, Crnogorska književnost od početaka pismenosti do 1852. Istorija crnogorske književnosti, knjiga II, Institut za crnogorski jezik i književnost, Podgorica, 2013.
3. Radoslav Rotković, Crnogorsko književno nasljeđe I, Pobjeda, Titograd, 1976, str. 19.;
4. Ivan Antun Nenadić, Drame, „Književnost Crne Gore od XII do XIX vijeka“, Obod, Cetinje, 1996.
5. Radoslav Rotković, Oblici i dometi bokokotorskih prikazanja. Prilog istoriji drame XVII i XVIII vijeka, CNP, Podgorica, 2000.
6. Savremena drama i pozorište u Crnoj Gori, Sterijino pozorje, Novi Sad, 1987.

7. - „Antologija crnogorske književnosti IX–XX vijek“, Stvaranje, br. 10, Titograd, 1976.
8. Rotković, Radoslav. „Pregled crnogorske literature. Od najstarijih vremena do 1918“, Stvaranje, br. 4, Titograd, 1979.
9. - Rotković, Radoslav. Jezikoslovne studije, priredio Adnan Čirgić, Institut za crnogorski jezik i jezikoslovlje „Vojislav P. Nikčević“, Cetinje, 2009.
10. Rotković, Radoslav. “Uvod u izučavanje jezika bokokotorskih prikazanja s posebnim osvrtom na jezik Ivana Antuna Nenadića“, Lingua Montenegrina, br. 4, Institut za crnogorski jezik i jezikoslovlje „Vojislav P. Nikčević“, Cetinje, 2009.
11. Gracija Brajković (Mala spomen medalja pomorske bitke braće Ivanovića 1756. godine i herojski ep Ivana Antuna Nenadića, Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru (dalje: GPMK), sv. 33. – 34., Kotor 1985. – 1986., str. 115. – 127.) [2] .
12. Vanda Babić: Pjesnički jezik Nenadićevih prikazanja u Dani Hvarskog kazališta 22 : Hrvatska književnost 18. stoljeća : tematski i žanrovski aspekti , 1996.
13. Vanda Babić: Usporedna analiza dvaju bokokotorskih s ostalim hrvatskim plačevima, Croatica et Slavica Iadertina, Zadar, 2007.
14. Miloš Milošević: Pomorski trgovci, ratnici i mecene: studiji o Boki kotorskoj XV-XIX. stoljeća, 2003. (prikaz knjige od strane Lovorke Čoralić)
15. Antović, dr Darko, Prilog proučavanju istorije dramske književnost, jedna sakralna drama nepoznatog peraškog autora XVII vijeka, »Prikazanje razgovora Jesusova s učenicima svojijema u brijeme napokonje večere«, Zbornik radova iz nauke, kulture i umjetnosti, Boka, broj 23, Herceg-Novi, 2003.
16. Antović, dr Darko, Dorenesansna dramska književnost Boke Kotorske - Crkvena prikazanja, referat na naučnom skupu Crnogorska dramska baština, Univerzitet Crne Gore, Fakultet dramskih umjetnosti Cetinje, Cetinje, 11- 12. 06. 2004.

